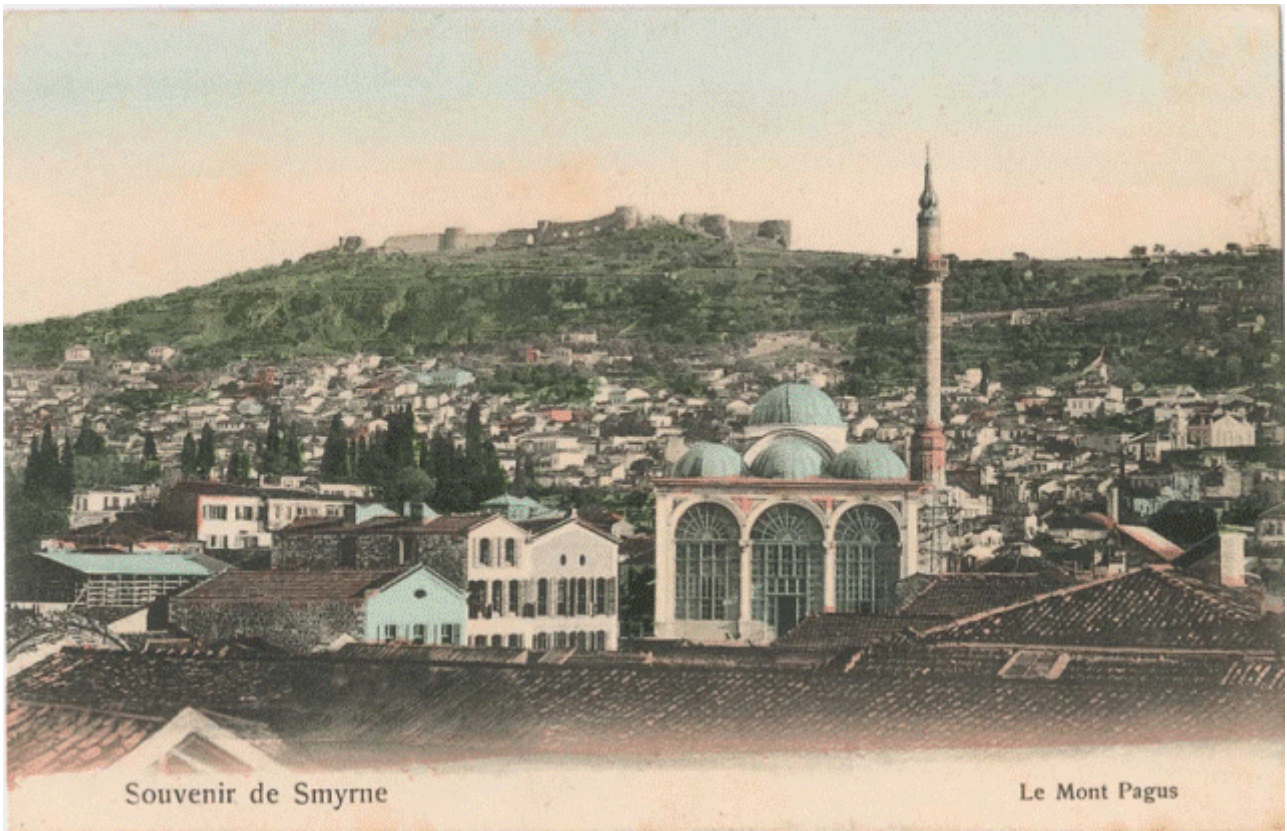

28 Σεπτεμβρίου 2012

Από το όραμα στη συντριβή. Μια διαδρομή στη διεθνή βιβλιοπαραγωγή για τη μικρασιατική εκστρατεία, την καταστροφή και την ανταλλαγή των πληθυσμών

Πολιτισμός / Εκδόσεις

Νίκος Μαραντζίδης, Αναπληρωτής Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Η μικρασιατική εκστρατεία και οι άμεσες και έμμεσες συνέπειές της έγιναν η αιτία για μια πλούσια βιβλιογραφική παραγωγή. Μερικά από τα έργα αυτά μπορούν να θεωρηθούν πλέον κλασικά. Λόγω της μεγάλης διεθνούς σημασίας της η Μικρασιατική Καταστροφή αποτέλεσε αντικείμενο μελέτης αρκετών ξένων επιστημόνων. Η διεθνής βιβλιογραφική παραγωγή καλύπτει μεγάλο εύρος θεμάτων. Μπορούμε να την ταξινομήσουμε με βάση τη χρονική εστίαση, την οπτική και το είδος αφήγησης του συγγραφέα.

Στην πρώτη ενότητα έχουμε κυρίως έργα που η αφήγησή τους ξεκινά από τα τέλη του 19ου αιώνα ή τις αρχές του 20ού και εξιστορούν τις διεθνείς και εσωτερικές πολιτικές και κοινωνικές διεργασίες οι οποίες οδήγησαν στη μικρασιατική περιπέτεια. Σε αυτήν την κατηγορία ένα από τα βιβλία που ξεχωρίζουν είναι οπωσδήποτε αυτό του πρώην βρετανού πρεσβευτή στην Αθήνα Michael Llewellyn Smith, *Ionian Vision: Greece in Asia Minor 1919-1922*, (University of Michigan Press, 1973) και μεταφράστηκε το 2002 από το ΜΙΕΤ. (*Το όραμα της Ιωνίας. Η Ελλάδα στη Μικρασία 1919-1922.*) Μέσα από μια εξαιρετικά ζωντανή αφήγηση το βιβλίο παρουσιάζει όσα διαδραματίστηκαν σε διπλωματικό, πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο, από τα μέσα της δεκαετίας του 1910 ως το τέλος του πολέμου. Με αφετηρία τη Μεγάλη Ιδέα επιχειρεί επίσης να κατανοήσει το όραμα του Βενιζέλου και την ένταξή του σε ένα σχέδιο διπλωματικών κινήσεων.

<p>MICHAEL LLEWELLYN SMITH Το όραμα της Ιωνίας. Η Ελλάδα στη Μικρασία 1919-1922 ΜΙΕΤ, 2002</p>
<p>HENRY MORGENTHAU I was sent in Athens (1929) Το βιβλίο θα κυκλοφορήσει προσεχώς στη σειρά του «Θήματος» «Περιηγήσεις»</p>
<p>RENEE HIRSCHON Κληρονόμοι της Μικρασιατικής Καταστροφής ΜΙΕΤ, 2004</p>
<p>ΚΩΣΤΑΣ ΤΣΙΤΣΕΛΙΚΗΣ (επ.) Η ελληνοτουρκική ανταλλαγή πληθυσμών Κριτική, 2006</p>
<p>BRUCE CLARK Δύο φορές ξένος Ποταμός, 2007</p>
<p>DIMITRI PENTZΟΡΟULOS The Balkan Exchange of Minorities and its Impact on Greece Mouton, 1962</p>
<p>ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ Stillborn republic: Social coalitions and party strategies in Greece 1922-1926 University of California Press, 1983</p>

Τα βιβλία της δεύτερης ενότητας επικεντρώνονται στο μεγαλύτερο κοινωνικό πρόβλημα που γέννησε ο πόλεμος: το προσφυγικό ζήτημα. Εδώ το θέμα αυτό αντιμετωπίζεται κυρίως ως στοίχημα της διεθνούς ανθρωπιστικής παρέμβασης και ως ζήτημα για την παραγωγή δημόσιων πολιτικών αλλά και πολιτικών συγκρούσεων. Ως σημείο αφετηρίας της μεγάλης αυτής θεματικής ενότητας μπορούμε να θεωρήσουμε το βιβλίο του πρέσβη των ΗΠΑ στην Κωνσταντινούπολη κατά τα έτη 1913-1919 και προέδρου της επιτροπής αποκατάστασης προσφύγων την περίοδο 1923-1929 Henry Morgenthau, *I was sent in Athens* (1929).

Σε επιστημονικό επίπεδο κλασικό πλέον θεωρείται το έργο του Dimitri Pentzopoulos, *The Balkan Exchange of Minorities and its Impact on Greece* (Mouton, 1962). Αφού κάνει μια εισαγωγή στη Μεγάλη Ιδέα και στην προϊστορία

στα ζητήματα της ανταλλαγής πληθυσμών εμβαθύνει στο θέμα εγκατάστασης των προσφύγων. Ο Πεντζόπουλος αναλύει την επίδραση της εγκατάστασης των προσφύγων στην Ελλάδα από εθνολογική, οικονομική, πολιτική και πολιτισμική άποψη, αποτιμώντας τη θετικά. Το βιβλίο υπήρξε σπουδαίο, όχι μόνο για τις αναλύσεις του αλλά κυρίως γιατί διαμόρφωσε την κατοπινή ερευνητική ατζέντα. Για τις συνέπειες της εγκατάστασης των προσφύγων στην πολιτική ζωή αναμφίβολα κλασικό παραμένει, επίσης, το βιβλίο του Γιώργου Μαυρογορδάτου, *Stillborn republic: Social coalitions and party strategies in Greece 1922-1926* (University of California Press, 1983). Παρ' όλο που το βιβλίο δεν επικεντρώνεται στους πρόσφυγες, εν τούτοις η παρουσία των προσφύγων και η πρόσδεσή τους με τον βενιζελισμό αποτελούν κρίσιμο στοιχείο στην ανάλυση του Μαυρογορδάτου για την κατανόηση τού τι συνέβη στον ελληνικό Μεσοπόλεμο.

Η τρίτη κατηγορία ασχολείται και αυτή με τους πρόσφυγες αλλά με διαφορετική ματιά. Χαρακτηριστικό είναι το γνωστό βιβλίο της Renee Hirschon, *Heirs of the Greek Catastrophe, The Social Life of Asia Minor Refugees in Piraeus* (Oxford, 1989). Η μελέτη (μεταφράστηκε στα ελληνικά από το ΜΙΕΤ το 2004) αφορά τη ζωή των προσφύγων στην Κοκκινιά, πενήντα χρόνια μετά την εγκατάστασή τους. Στην παραπάνω οπτική πρέπει να ενταχθεί και το θαυμάσιο βιβλίο του Bruce Clark, *Twice a Stranger: how mass expulsion forged Greece and Turkey* (Granta, 2006)- μεταφράστηκε από τις εκδόσεις Ποταμός το 2007 με τον τίτλο *Δύο φορές ξένος*. Η προσέγγιση συνιστά αλλαγή στη στάση απέναντι στην ανταλλαγή των πληθυσμών που επέβαλε η Συνθήκη της Λωζάννης. Ως τώρα η ανταλλαγή συνηθιζόταν να αποτιμάται θετικά ενώ αντίθετα ο Clark έχει επικριτική ματιά, όπως φαίνεται και από τον τίτλο του βιβλίου του.

Θέμα ταμπού στην Τουρκία

Τα τελευταία χρόνια το ενδιαφέρον για τους πρόσφυγες μετατοπίστηκε στην Τουρκία, όπου εκεί ήταν για πολλά χρόνια ένα θέμα ταμπού. Με πρωτοβουλία του συλλόγου ανταλλαγέντων το 2003 διοργανώθηκε μια επιστημονική συνάντηση στην Κωνσταντινούπολη με παρουσία τούρκων,ελλήνων και άλλων επιστημόνων με αντικείμενο τις συνέπειες της Συνθήκης της Λωζάννης και την ανταλλαγή των πληθυσμών. Στη συνέχεια εκδόθηκε με επιμέλεια της Mufide Pekin (Yeniden Kurulan Yasamlar, 1923 Turk-Yunan Zorunlu Nufus Mubadelesi, 2005) ένας συλλογικός τόμος που μεταφράστηκε και στα ελληνικά (Κώστας Τσιτσελίκης (επ.), Η ελληνοτουρκική ανταλλαγή πληθυσμών, Κριτική, 2006). Ο τόμος αναδεικνύει όλες τις πτυχές που περιστρέφονται γύρω από τη ζωή των προσφύγων στις προηγούμενες ή στις νέες πατρίδες τους. Η εκστρατεία στη Μικρά Ασία και οι συνέπειές της στη ζωή των ανθρώπων και των κοινωνιών φαίνεται πως μπορούν να αποτελέσουν, σήμερα, αφορμή διαλόγου και κατανόησης μεταξύ των δύο

πλευρών του Αιγαίου.Είναι και αυτός ένας άλλος τρόπος για να επουλωθεί το τραύμα.

Ο κ. Νίκος Μαραντζίδης είναι αναπληρωτής καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Πηγή: <http://www.tovima.gr/books-ideas/article>

<http://bit.ly/146OtR2>